

PEMIKIRAN DAN KRITIKAN SYEIKH ‘ABD AL-FATTAH ABU GHUDDAH DALAM BEBERAPA ISU ‘ULUM AL-HADITH

Oleh: Mohd. Khafidz Soroni¹

Abstract

Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah (1917-1997) merupakan seorang tokoh ulama kontemporari yang banyak memberi sumbangan keintelektualan kepada dunia akademik, khususnya dalam disiplin ilmu hadith. Bagaimanapun di dalam tulisan ini, penulis akan cuba mengupas hanya suatu sudut sahaja daripada sumbangan beliau dalam disiplin hadith, iaitu yang berhubung kait dengan pemikiran dan kritikan beliau terhadap beberapa isu penting dalam ilmu ‘ulum al-hadith.

MUKADIMAH:

Dalam abad yang kedua puluh sebenarnya ramai tokoh-tokoh hadith yang muncul memberi sumbangan besar kepada umat Islam. Di antara mereka sebagai contoh ialah ; Syeikh Muhammad Anwar Syah al-Kasymiri (m. 1352H), Syeikh ‘Umar Hamdan al-Mahrasi (m. 1368H), Syeikh Muhammad Raghیب al-Tabbakh (m. 1370H), Syeikh Muhammad Zahid al-Kawthari (m. 1952M), Syeikh Ahmad al-Siddiq al-Ghumari (m. 1380H), Syeikh Ahmad ibn Muhammad Syakir (m. 1963 M), Syeikh Muhammad Yasin al-Fadani (m. 1410H), Syeikh Habib al-Rahman al-A‘zami (m. 1992M), Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah (m. 1997M), dan lain-lain lagi. Sumbangan yang telah dicurahkan oleh mereka amat besar ertinya kepada bidang pengajian hadith, baik yang berbentuk pentahkikan manuskrip mahupun penghasilan karya-karya baru dalam ilmu hadith. Tulisan ini akan cuba melihat corak pemikiran salah seorang daripada tokoh-tokoh hadith tersebut, iaitu Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah khusus di dalam disiplin *mustalah al-hadith* atau *‘ulum al-hadith* bagi melihat sumbangannya terhadap disiplin berkenaan. Sebelum itu, terlebih dahulu diperkenalkan serba sedikit tentang biografi tokoh yang sedang dibicarakan ini.

¹ Pensyarah di Jabatan al-Quran dan al-Sunnah, Akademi Islam, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, Selangor Darul Ehsan, Malaysia.

BIOGRAFI SYEIKH ‘ABD AL-FATTAH ABU GHUDDAH:

Nama penuh beliau ialah Syeikh Abu Zahid ‘Abd al-Fattah ibn Muhammad ibn Basyir ibn Hasan Abu Ghuddah al-Halabi al-Hanafi.¹ Jalur keturunan beliau ini dicatatkan sampai kepada seorang sahabat Nabi s.a.w. yang masyhur bernama Sayidina Khalid ibn al-Walid r.a.² Beliau sendiri pernah menambah pada namanya gelaran ‘al-Khalidi’ sebagai nisbah kepada Khalid ibn al-Walid r.a.³ Manakala Abu Ghuddah merupakan gelaran keluarga bagi Syeikh ‘Abd al-Fattah yang merupakan cabang daripada keluarga-keluarga di bawah jalur keturunan Sayidina Khalid ibn al-Walid r.a.⁴

Kelahiran, Keluarga dan Pendidikan Awal:

Syeikh ‘Abd al-Fattah dilahirkan di kampung al-Jubaylah, Halab yang terletak di utara Syria pada 17 Rejab tahun 1336 H bersamaan dengan 9 Mei tahun 1917 M.⁵ Beliau telah membesar dan menerima pendidikan awalnya di bandar Halab. Datuk beliau, Basyir Abu Ghuddah telah memasukkan Syeikh ‘Abd al-Fattah ke al-Madrasah al-‘Arabiyyah al-Islamiyyah al-Khassah di Halab ketika usianya mencecah lapan tahun. Syeikh ‘Abd al-Fattah telah belajar di sekolah tersebut selama empat tahun lamanya dari tahun 1925 sehingga tahun 1929. Sesudah itu, beliau berpindah pula ke Madrasah Syeikh Muhammad ‘Ali al-Khatib untuk mempelajari seni tulisan khat. Namun, beliau berhenti dari madrasah tersebut selepas beberapa bulan.⁶

Selepas itu, beliau lebih menumpukan perhatiannya membantu bapa dan datuknya menjalankan perniagaan tenunan. Boleh dikatakan beliau agak lewat menimba ilmu pengetahuan secara lebih serius berbanding rakan-rakannya yang lain. Ketika usianya mencapai sembilan belas tahun, iaitu setelah tujuh tahun beliau tidak bersekolah secara formal, barulah beliau menyambung semula pembelajarannya.

¹ Mahmud Sa‘id Mamduh (1998), *al-Syadha al-Fawwah fi Akhbar Sayyidi Syeikh ‘Abd al-Fattah*. T.T.P.: Dar al-Imam al-Tirmidhi, h. 4. Muhammad ‘Abd Allah Al Rasyid (1999), *Imdad al-Fattah bi Asanid wa Marwiyyat Syeikh ‘Abd al-Fattah*. Riyadh: Maktabah al-Imam al-Syafi‘i, h. 10. Aboghodda.com, http://www.aboghodda.com/ar_birth.htm, 1hb. Disember 2004.

² Aboghodda.com, http://www.aboghodda.com/ar_birth.htm, 1hb. Disember 2004.

³ Muhammad ‘Abd Allah Al Rasyid (1999), *op.cit.*, h. 141.

⁴ *Op.cit.*

⁵ Muhammad ‘Abd Allah Al Rasyid (1999), *op.cit.*, h. 142. Aboghodda.com, http://www.aboghodda.com/ar_birth.htm, 1hb. Disember 2004.

⁶ *Ibid.*, http://www.aboghodda.com/ar_study.htm, 1hb. Disember 2004.

Beliau telah memasuki al-Madrasah al-Khusruwiyyah (yang kemudian dikenal dengan nama al-Thanaawiyyah al-Syar‘iyyah) pada tahun 1356H (1936M) di atas inisiatif dan keinginannya menimba ilmu pengetahuan. Beliau sangat gigih menimba ilmu daripada guru-guru di madrasah berkenaan, dan telah menamatkan pembelajarannya di sekolah tersebut pada tahun 1362H (1942M) dalam usia kira-kira 25 tahun.¹

Antara guru-guru beliau di Halab ialah; Syeikh Muhammad Raghīb al-Tabbakh (m. 1951M), Syeikh ‘Isa ibn Hasan al-Bayanuni (m. 1942M), Syeikh Muhammad Najīb Siraj al-Din (m. 1954M). Syeikh Ibrahim al-Salqini (m. 1367H), anak beliau, Syeikh Muhammad ibn Ibrahim al-Salqini (m. 2001M), Mufti Halab Syeikh Ahmad ibn Muhammad al-Kurdi al-Hanafi (m. 1957M), Syeikh Ahmad ibn Muhammad al-Zarqa (m. 1937M) dan anak beliau, Syeikh Mustafa al-Zarqa (m. 1999M).² Inilah sebahagian guru-guru Syeikh ‘Abd al-Fattah di Halab yang membentuk disiplin awal pendidikannya sehinggalah beliau dapat menguasai pelbagai disiplin ilmu seperti akhlak, tasawuf, tafsir, hadith, mustalah al-hadith, sirah, nahw, balaghah, fiqh – khususnya mazhab Hanafi - dan juga usul al-fiqh.

Pengajian di Universiti al-Azhar:

Pada tahun 1944, beliau telah berangkat ke Mesir untuk melanjutkan pembelajaran di Universiti al-Azhar, Mesir, sebuah institusi pengajian ilmu terbesar pada ketika itu yang menjadi tumpuan para pelajar Islam dari serata pelosok dunia. Beliau telah mendaftar masuk di Fakulti Syariah, Universiti al-Azhar dan umurnya pada masa itu sudah menjangkau 27 tahun.³ Sesudah memperoleh ijazah pertamanya pada tahun 1948, beliau mengambil pula program pengkhususan *Usul al-Tadris* (pengajian pedagogi) di dalam Fakulti Bahasa Arab selama dua tahun. Dan berjaya meraih ijazah program berkenaan pada tahun 1950, dengan usianya ketika itu kira-kira 33 tahun.⁴ Antara guru-guru beliau di al-Azhar ialah: Syeikh ‘Isa ibn Yusuf ibn Ahmad Mannun (m. 1957M). Syeikh Yusuf al-Dijwi (m. 1946M). Syeikh Muhammad ‘Ali al-Sayis, Syeikh ‘Abd al-Ghani

¹Mahmud Sa‘id Mamduh (1998), *op.cit.*, h. 4. *Ibid*,

http://www.aboghodda.com/ar_study.htm, 1hb. Disember 2004.

²*Ibid.*, h. 5. http://www.aboghodda.com/ar_study.htm, 1hb. Disember 2004.

³*Op.cit.*, http://www.aboghodda.com/ar_study.htm, 1hb. Disember 2004.

⁴*Ibid.* Aboghodda.com, *op.cit.*

‘Abd al-Khaliq (m. 1402H), Syeikh Mahmud ibn Muhammad Syaltut (m. 1963M), Syeikh ‘Abd al-Wahhab Khallaf (m. 1956M), Syeikh Muhammad Abu Zuhrah (m. 1974M), Syeikh ‘Abd al-Halim Mahmud (m. 1978M) dan lain-lain.¹

Selain mereka yang tersebut, Syeikh ‘Abd al-Fattah juga banyak belajar dan menadah kitab dengan ulama-ulama di luar Universiti al-Azhar di atas inisiatif dan kecintaannya yang tinggi terhadap ilmu. Di antara mereka ialah: Syeikh Muhammad al-Khidr Husayn al-Tunisi (m. 1958M). Syeikh Mustafa Sabri (m. 1954M). Syeikh Muhammad Zahid al-Kawthari (m. 1952M), Syeikh ‘Abd Allah ibn al-Siddiq al-Ghumari (m. 1413H), Syeikh Ahmad ibn ‘Abd al-Rahman al-Banna al-Sa‘ati (m. 1958M), Syeikh Ahmad ibn Muhammad Syakir (m. 1963M) dan lain-lainnya.² Syeikh ‘Abd al-Fattah sering menghadiri pengajian pengasas gerakan *Ikhwan al-Muslimin* yang terkenal, Syeikh Hasan al-Banna (m. 1368H) yang diadakan pada hari Selasa setiap minggu. Syeikh ‘Abd al-Fattah banyak mempelajari tentang ilmu dakwah daripadanya dan beliau sangat terkesan dengan metode yang digunakan olehnya dalam menyampaikan mesej dakwah.³

Peranan dan Kerjaya:

Setelah beliau menyempurnakan pengajian di Universiti al-Azhar, beliau pun berangkat pulang ke Halab, Syria. Pada tahun 1951, beliau telah dilantik sebagai guru secara rasmi di bawah Kementerian Pelajaran Syria. Syeikh ‘Abd al-Fattah banyak memberikan khidmatnya kepada masyarakat seperti menyampaikan khutbah, berceramah dan mengajar di beberapa sekolah *thanawi* di Halab. Beliau telah mengajar pada peringkat *thanawi* ini kira-kira sebelas tahun lamanya.⁴ Kemudian pada tahun 1962, beliau telah berpindah mengajar ke Universiti Dimasyq di Fakulti Syariah. Di situ beliau mengajar subjek Fiqh Perbandingan, Fiqh Mazhab Hanafi dan juga Usul al-Fiqh dalam tempoh selama tiga tahun.⁵

Kemudian pada tahun 1965, beliau berhijrah ke Arab Saudi atas tawaran mengajar di Fakulti Syariah di Universiti Islam al-Imam

¹ Aboghodda.com, *ibid*.

² Mahmud Sa‘id Mamduh (1998), *op.cit.*, h. 6.

³ *Ibid*.

⁴ http://www.aboghodda.com/ar_teaching.htm, 1hb. Disember 2004.

⁵ *Ibid*.

Muhammad ibn Su‘ud, Riyadh. Di samping mengajar di universiti itu, beliau turut mengajar di Institut Kehakiman Tinggi (*al-Ma‘had al-‘Ali li al-Qada’*) yang khusus bagi bakal para hakim, kadi dan peguam. Beliau juga diberi kepercayaan untuk mengajar di peringkat sarjana tinggi dalam Fakulti Usuluddin di bawah Jabatan al-Hadith wa ‘Ulumuh di universiti yang sama. Kariernya sebagai seorang pensyarah di Universiti Islam al-Imam Muhammad ibn Su‘ud ini merupakan tempoh kariernya yang paling lama, iaitu kira-kira 23 tahun.¹ Di sepanjang tugas mengajar di universiti ini, beliau juga pernah dipilih sebagai pensyarah pelawat di Universiti Islam Umm Durman di Sudan tahun 1396H, Universiti San‘a’ di Yaman tahun 1398H, Jami‘ah Nadwah al-‘Ulama’, Lucknow, India tahun 1399H dan juga di beberapa institusi pengajian lain di India.² Pada tahun 1989, ketika usianya menjangkau 72 tahun, beliau berpindah pula mengajar di Universiti al-Malik Su‘ud yang juga terletak di Riyadh. Beliau mengajar di situ selama dua tahun sehinggalah akhirnya beliau memohon bersara dari tugas pendidikan pada tahun 1991. Kariernya sebagai seorang pendidik dalam tempoh lebih kurang 40 tahun lamanya, menjadikan Syeikh ‘Abd al-Fattah seorang tokoh pendidikan yang berpengalaman luas yang disegani dan dihormati.

Syeikh ‘Abd al-Fattah pernah diberi kepercayaan untuk mewakili ulama Syria di dalam *al-Majlis al-Ta’sisi* bagi *Rabitah al-‘Alam al-Islami* (Ikatan Dunia Islam) selepas kematian Syeikh Hasan Habannakah al-Maydani (m. 1398H), yang berperanan menyebarkan dakwah Islam dan membincangkan isu-isu umat Islam. Beliau telah melaksanakan tanggungjawab itu dengan baik dan jawatan tersebut dipegang oleh beliau sehinggalah ke akhir hayatnya.³ Syeikh ‘Abd al-Fattah pernah terlibat di dalam arena politik Syria di bawah parti Ikhwan al-Muslimin, di mana dalam tahun 1962, beliau telah terpilih sebagai seorang ahli Parlimen Syria dengan majoriti yang besar sebagai wakil penduduk Halab.⁴ Beliau telah memikul tanggungjawab tersebut kerana cita-citanya ingin mempraktikkan syariat Islam di kalangan masyarakat. Meskipun banyak menghadapi tentangan dan

¹ Aboghodda.com, *ibid.* Muhammad ‘Abd Allah Al Rasyid (1999), *op.cit.*, h. 161.

² *Ibid.*

³ *Ibid.* Muhammad ‘Abd Allah Al Rasyid (1999), *op.cit.*, h. 161.

⁴ *Ibid.*, h. 10-11. http://www.aboghodda.com/ar_teaching.htm, 1hb. Disember 2004.

halangan daripada pihak yang tidak mahu melihat pelaksanaan syariat Islam.¹

Bagaimanapun, disebabkan oleh revolusi pihak tentera yang dipimpin oleh Hafiz Asad, parlimen telah dibubarkan. Oleh kerana tekanan yang kuat, pada tahun 1965 (1385H) Syeikh ‘Abd al-Fattah meninggalkan arena politik, terutama selepas menerima tawaran bertugas sebagai tenaga pengajar di Universiti Islam al-Imam Muhammad ibn Su‘ud, Arab Saudi. Pada musim panas tahun 1966, apabila beliau pulang semula ke Syria untuk bercuti, secara mengejut beliau telah ditangkap dan dimasukkan ke dalam penjara bersama beberapa orang tokoh ilmuan dan politik lain. Kesemua mereka telah ditahan tanpa bicara dalam tempoh sebelas bulan lamanya. Namun akhirnya, pada bulan Jun tahun 1967, di atas sebab tertentu kerajaan Syria telah membebaskan kesemua tahanan politik, termasuklah Syeikh ‘Abd al-Fattah.² Disebabkan masalah politik dalaman, beliau terus meninggalkan kancah politik dan hanya menumpukan usaha dan perhatiannya kepada bidang ilmu dan dakwah yang berterusan sehinggalah ke akhir hayat beliau. Beliau pernah memikul tanggungjawab sebagai *al-Muraqib al-‘Am* bagi jemaah Ikhwan al-Muslimin Syria sebanyak dua kali, iaitu antara tahun 1972-1976 dan tahun 1986-1990.³

Kewafatan Beliau:

Selepas bersara, Syeikh ‘Abd al-Fattah terus tinggal di Riyadh bersama-sama dengan keluarganya. Beliau banyak memerah tenaga dan menghabiskan masanya untuk ilmu sehingga menyebabkan penglihatan mata beliau menjadi kabur di akhir umurnya.⁴ Pada bulan Disember tahun 1996 (Syaaban 1417H), beliau mengalami masalah penglihatan yang amat serius. Beliau telah menjalani pembedahan mata di Hospital Mata Riyadh. Namun, ditakdirkan sesudah pembedahan tersebut kesihatan beliau semakin bertambah buruk. Di akhir bulan Ramadhan tahun 1417H, beliau telah dimasukkan pula ke Hospital Khas al-Malik Faysal di Riyadh kerana mengalami sakit perut yang serius. Beliau terus berada di situ sehinggalah beliau

¹ *Ibid.*

² *Ibid.*

³ *Ibid.* Jawatan *al-Muraqib al-‘Am* pertama diserahkan kepada ‘Adnan Sa’d al-Din, dan jawatan *al-Muraqib al-‘Am* yang kedua diserahkan kepada Dr. Hasan al-Huwaydi.

⁴ http://www.aboghodda.com/ar_death.htm

menghembuskan nafasnya untuk kali yang terakhir. Beliau telah meninggal dunia pada waktu fajar, hari Ahad 9 haribulan Syawal tahun 1417H, bersamaan 16 Februari tahun 1997 dalam usia kira-kira 80 tahun.¹

Karya-Karya Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah:

Syeikh ‘Abd al-Fattah merupakan seorang ulama yang prolific dalam bidang pengkaryaan. Karya-karya Syeikh ‘Abd al-Fattah merangkumi kitab-kitab yang ditahkik, diselia, disunting dan diselenggara, serta buku-buku yang merupakan hasil karangan beliau sendiri. Dikatakan ia berjumlah hampir 100 buah buku yang meliputi pelbagai bidang ilmu agama seperti tauhid, fiqh, hadith, ‘ulum al-hadith, ‘ilm al-rijal, ‘ulum al-Qur’an, bahasa Arab, akhlak, pendidikan dan juga sejarah. Bagaimanapun, kebanyakan karya-karyanya mendominasi dalam bidang hadith dan ‘ulum al-hadith. Antaranya:

1. *Mas’alah Khalq al-Qur’an wa Atharuha fi Sufuf al-Ruwah wa al-Muhaddithin wa Kutub al-Jarh wa al-Ta’dil.*
2. *Lamahat min Tarikh al-Sunnah wa ‘Ulum al-Hadith.*
3. *Tartib Takhrij Ahadith al-Ihya’* oleh al-Hafiz al-‘Iraqi.
4. *Al-Jam’ wa al-Tartib li Ahadith Tarikh al-Khatib.*
5. *Umara’ al-Mu’minin fi al-Hadith.*
6. *Al-Isnad min al-Din.*
7. *Safhah Musyriqah min Tarikh Sama’at al-Hadith ‘ind al-Muhaddithin.*
8. *Al-Sunnah al-Nabawiyyah wa Bayan Madluliha al-Syar’i, wa al-Ta’rif bi Hal Sunan al-Daraqutni.*
9. *Tahqiq Ismay al-Sahihayn wa Ism Jami’ al-Tirmidhi.*
10. *Khutbah al-Hajah Laysat Sunnah fi Mustahal al-Kutub wa al-Mu’allafat.*
11. *Safahat min Sabr al-‘Ulama’ ‘ala Syada’id al-‘Ilm wa al-Tahsil.*
12. *Al-‘Ulama’ al-‘Uzzab Alladhin Atharu al-‘Ilm ‘ala al-Zawaj.*
13. *Tarajim Sittah min Fuqaha’ al-‘Alam al-Islami fi al-Qarn al-Rabi’ ‘Asyar wa Atharuhum al-Fiqhiyyah.*
14. *Qimah al-Zaman ‘ind al-‘Ulama’.*
15. *Min Adab al-Islam.*
16. *Manhaj al-Salaf fi al-Su’al ‘an al-‘Ilm wa fi Ta’allum ma Yaqa’ wa ma Lam Yaqa’.*
17. *Al-Rasul al-Mu’allim wa Asalibih fi al-Ta’lim,* dan lain-lain.

PEMIKIRAN DAN KRITIKAN BELIAU DALAM BEBERAPA ISU ‘ULUM AL-HADITH:

Karya-karya beliau di dalam seni ilmu *Mustalah al-Hadith* atau *‘Ulum al-Hadith* dilihat lebih banyak berbanding karya-karya beliau di dalam seni-seni ilmu hadith yang lain. Bagaimanapun, kesemuanya berbentuk pentahkikan terhadap kitab-kitab ulama lain

¹ *Ibid.*

sahaja dan beliau tidak pun menghasilkan sebarang kitab mengenainya secara khusus.

Antara kitab-kitab yang ditahkik adalah seperti berikut ; *al-Ajwibah al-Fadilah li al-As'ilah al-'Asyarah al-Kamilah* oleh Imam 'Abd al-Hayy al-Laknawi, *Qawa'id fi 'Ulum al-Hadith* oleh Syeikh Zafar Ahmad al-'Uthmani al-Tahanawi, *al-Muqizah fi 'Ilm Mustalah al-Hadith* oleh al-Hafiz al-Dhahabi, *Qafw al-Athar fi Safw 'Ilm al-Athar* oleh Ibn al-Hanbali al-Halabi, *Bulghah al-Arib fi Mustalah Athar al-Habib* oleh al-Hafiz Muhammad al-Murtada al-Zabidi, *Tawjih al-Nazar ila Usul al-Athar* oleh Syeikh Tahir al-Jaza'iri, *Zafar al-Amani fi Syarh Mukhtasar al-Sayyid al-Syarif al-Jurjani* oleh Imam 'Abd al-Hayy al-Laknawi, di bawah judul *Thalath Rasa'il fi 'Ilm Mustalah al-Hadith* terdapat ; *Risalah al-Imam Abi Dawud ila Ahl Makkah fi Wasf Sunanah*, *Syurut al-A'immah al-Sittah* oleh al-Hafiz Abu al-Fadl Muhammad ibn 'Ali al-Maqdisi dan *Syurut al-A'immah al-Khamsah* oleh al-Hafiz Abu Bakr Muhammad ibn Musa al-Hazimi, seterusnya kitab *Mabadi' 'Ilm al-Hadith* oleh Syeikh Syabbir Ahmad al-'Uthmani, di bawah judul *Khams Rasa'il fi 'Ulum al-Hadith* pula ialah *Muqaddimah al-Tamhid* oleh al-Hafiz Ibn 'Abd al-Barr, *Risalah fi Wasl al-Balaghat al-Arba'ah fi al-Muwatta'* oleh al-Hafiz Ibn al-Salah, *Ma La Yasa' al-Muhaddith Jahluh* oleh Abu Hafs 'Umar al-Mayyanisi, *al-Taswiyah bayn Haddathana wa Akhbarana* oleh Imam Abu Ja'far al-Tahawi, *Risalah fi Jawaz Hadhf "Qal" 'ind Qawlihim Haddathana* oleh Muhammad ibn Binnis al-Fasi dan *al-Qawl al-Mubtakar 'ala Syarh Nukhbah al-Fikar* oleh Qasim ibn Qutlubugha al-Hanafi.¹

Berikut secara khusus dibawakan kupasan berhubung pemikiran dan kritikan-kritikan beliau terhadap beberapa isu atau masalah penting dalam disiplin ini.

¹ Terdapat sebuah lagi kitab yang ditahkik oleh beliau, tetapi tidak diteruskannya kerana telah diterbitkan oleh orang lain terlebih dahulu, iaitu kitab *al-Nukat 'ala Muqaddimah Ibn al-Salah* oleh Ibn Hajar. (Emel dari Salman Abu Ghuddah bertarikh 30 September 2006)

i. Isu-isu Mengenai Penggunaan Beberapa Istilah:

(a) Perbezaan antara istilah *al-sunnah* berbentuk *syar'i* dan istilah *al-sunnah* berbentuk *fiqhi*.

Di dalam karyanya *al-Sunnah al-Nabawiyyah wa Bayan Madluliha al-Syar'i*, Syeikh 'Abd al-Fattah telah mengupas mengenai masalah kekeliruan pemakaian istilah *al-sunnah* di kalangan masyarakat Islam. Beliau berpendapat bahawa amat perlu dibezakan antara pemakaian istilah *al-sunnah* berbentuk *syar'i* yang umum, dan pemakaian istilah *al-sunnah* berbentuk *fiqhi* yang khusus. Ini kerana kalimah *al-sunnah* yang terdapat di dalam sabdaan Nabi s.a.w. dan kata-kata para sahabat atau tabiin itu bermaksud ; “satu jalan yang disyariatkan dan menjadi ikutan di dalam agama, serta manhaj Nabi s.a.w. yang murni”. Maka, pemakaian sebegini adalah istilah berbentuk *syar'i* yang umum, merangkumi perkara-perkara akidah, ibadah, muamalah, akhlak, adab dan sebagainya. Manakala istilah *al-sunnah* berbentuk *fiqhi* yang khusus pula, bermaksud suatu hukum yang berlawanan dengan hukum wajib atau fardu. Sudah tentu maksud dan penggunaan kedua-dua lafaz *al-sunnah* ini berbeza antara satu sama lain.

Justeru, menganggap sesuatu amalan itu sebagai sunat (dengan makna *fiqhi*) dengan berdalilkan lafaz *al-sunnah* yang terdapat di dalam sabdaan Nabi s.a.w. dan kata-kata para sahabat atau tabiin menurut Syeikh 'Abd al-Fattah adalah satu kesalahan yang nyata.¹ Beliau berpendapat, maksud *al-sunnah* berbentuk *syar'i* yang umum itulah yang dimaksudkan pada judul kitab-kitab hadith yang menggunakan istilah *al-Sunan*, seperti *Sunan Abi Dawud*, *Sunan al-Nasa'i*, *Sunan Ibn Majah* dan sebagainya, iaitu jalan/cara yang disyariatkan dan menjadi ikutan di dalam agama, dan bukannya sebagai hukum yang berlawanan dengan hukum wajib atau fardu.²

(b) Penjelasan tentang *al-sunnah al-taqiririyah*.

Di bahagian akhir kitab *Al-Muqizah fi 'Ilm Mustalah al-Hadith* oleh al-Hafiz al-Dhahabi³, Syeikh 'Abd al-Fattah telah

¹ 'Abd al-Fattah Abu Ghuddah (1992), *al-Sunnah al-Nabawiyyah wa Bayan Madluliha al-Syar'i, wa al-Ta'rif bi Hal Sunan al-Daraqutni*, Halab: Maktab al-Matbu'at al-Islamiyyah, h. 8-10.

² *Ibid.*, h. 21.

³ al-Hafiz Syams al-Din Abu 'Abd Allah Muhammad ibn Ahmad ibn 'Uthman ibn Qaymaz al-Dhahabi al-Dimasyqi. Beliau lahir pada tahun 673 H di Dimasyq dan

memuatkan beberapa tulisan beliau yang berhubung teks kitab tersebut di bawah judul: *al-Tatimmat al-Khams* yang membentangkan lima ulasan, antaranya ialah yang berhubung kait dengan masalah *al-sunnah al-taqririyyah*.¹

Beliau mengkritik sesetengah orang yang berpendapat bahawa maksud *al-sunnah al-taqririyyah* itu ialah ; “perkara yang hanya didiamkan oleh Nabi s.a.w. sahaja, dan jika baginda bersuara atau menyatakan pengakuannya dengan kata-kata ataupun perbuatan, maka ia tidak dianggap sebagai *al-sunnah al-taqririyyah* lagi, bahkan bertukar kepada *al-sunnah al-qawliyyah* atau *al-sunnah al-fi‘liyyah*”. Menurut beliau, tanggapan ini adalah salah kerana maksud pengakuan Nabi s.a.w. itu ialah apabila muncul satu perbuatan atau kata-kata daripada seseorang sahabat di hadapan Nabi s.a.w. atau di majlis baginda, atau dikhabarkan orang tentangnya, lalu difahami oleh Rasul

meninggal dunia pada tahun 748 H di Dimasyq. Ketika berusia 18 tahun, beliau mula menumpukan perhatiannya terhadap bidang hadith. Beliau telah mengembara ke banyak tempat dan mempelajari hadith daripada ramai ulama di zamannya. Pada tahun 741 H, beliau telah hilang penglihatannya. Guru-guru beliau melebihi jumlah 1,200 orang seperti yang dirakam sendiri olehnya di dalam kitab *Mu‘jam al-Syuyukh*. Di antaranya ialah Ahmad ibn Ishaq al-Abarquhi (m. 701 H), Ibn Farh al-Isybili (m. 699 H), Abu al-Fadl Ibn ‘Asakir (m. 699 H), Burhan al-Din al-Fazari (m. 729 H), al-Hafiz al-Dimyati (m. 705 H), Imam Ibn Daqiq al-‘Id (m. 702 H) dan lain-lainnya. Al-Hafiz al-Dhahabi telah menulis banyak karya penting seperti *Tarikh al-Islam*, *Mizan al-I‘tidal fi Naqd al-Rijal*, *Siyar A‘lam al-Nubala’*, *al-Kaba‘ir*, *Tadhkirah al-Huffaz*, *al-Mughni fi al-Du‘afa’*, *Tabaqat al-Qurra’*, *al-Mu‘in fi Tabaqat al-Muhaddithin* dan lain-lainnya yang berjumlah lebih daripada 200 buah karya. Lihat: Khayr al-Din al-Zirikli (1998), *al-A‘lam*, Beirut: Dar al-‘Ilm li al-Malayin, c. 13, j. 5, h. 326. Dr. Basysyar ‘Awwad Ma‘ruf di dalam kitabnya: *al-Dhahabi wa Manhajuh fi Kitabih Tarikh al-Islam* menyebut bahawa karya-karya al-Hafiz al-Dhahabi ini mencapai jumlah 215 buah karya. Manakala ‘Abd al-Sattar al-Syaykh di dalam kitabnya *al-Hafiz al-Dhahabi* menyebut bahawa karya-karya beliau sejauh yang diketahui berjumlah sebanyak 270 buah kesemuanya. (Lihat: ‘Abd al-Sattar al-Syaykh (1994), *al-Hafiz al-Dhahabi*, Dimasyq: Dar al-Qalam, h. 348).

¹ Urutan topik bagi kelima-lima lampiran tersebut ialah: Pertama, penjelasan tentang *al-sunnah al-taqririyyah*. Kedua, penjelasan tentang empat buah hadith *musalsal*. Ketiga, penjelasan tentang mazhab Imam Muslim berhubung hadith *mu‘an‘an* dengan syaratnya, serta penjelasan tentang siapa yang dimaksudkan oleh beliau di dalam kritiknya. Keempat, penjelasan bahawa Imam al-Bukhari dan Muslim tidak beriltizam pada semua hadith di dalam kitab Sahih mereka darjat hadith sahih yang paling tinggi. Kelima, penjelasan tentang masalah mengkafirkan ahli bidaah dan sesat.

s.a.w. serta mengakui si-pelaku atau si-pengucap atau si-penyampai tersebut, ia bermakna bahawa baginda s.a.w. tidak melarangnya atau tidak mengingkarinya atau tidak mengisyaratkan bahawa ianya bertentangan dengan perkara yang lebih utama. Sekurang-kurang pengakuan daripada baginda s.a.w. itu ialah diam. Adapun jika diiringi atau diikuti dengan ucapan khabar gembira atau senyuman atau pengakuan kata-kata daripada Nabi s.a.w. seperti sabdanya: (صَدَقَ) (أصبتَ السنَّةَ) (سلمان) atau seumpamanya, maka ia cuma sekadar tambahan yang mengukuhkan lagi pengakuan tersebut dengan lebih jelas, yang menunjukkan tentang keharusan perkataan atau perbuatan berkenaan, sebagaimana yang telah pun diterangkan oleh ulama usul al-fiqh dan ulama mustalah al-hadith di dalam kitab-kitab mereka.¹ Inilah makna sebenar *al-sunnah al-taqririyyah* sepertimana yang dijelaskan oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah.

(c) Koreksi terhadap pemakaian istilah al-Hafiz, al-Hujjah dan al-Hakim

Syeikh ‘Abd al-Fattah secara tegas mengkritik ramai ulama mutaakhirin yang mendefinisikan gelaran al-Hafiz, al-Hujjah dan al-Hakim sebagai mereka yang menghafaz sekian sekian banyak jumlah hadith. Sebagai contohnya, Syeikh ‘Ali al-Qari menyebut di dalam *Syarh al-Syama’il al-Muhammadiyah*:

“Al-Hafiz menurut istilah ahli hadith ialah orang yang mencakupi ilmunya dengan bilangan 100,000 hadith dari segi matan dan sanad..., al-Hujjah ialah orang yang mencakupi ilmunya dengan bilangan 300,000 hadith dari segi matan dan sanad serta hal ehwal para perawinya dari segi *al-jarh wa al-ta’dil* dan sejarah mereka, dan al-Hakim ialah orang yang mencakupi ilmunya dengan kesemua bilangan hadith yang diriwayatkan...”.

Menurut beliau, definisi-definisi gelaran tersebut sebenarnya tidak tepat sama sekali dari segi realiti dan praktis ulama hadith terdahulu. Misalnya, al-Hafiz al-Dhahabi telah menghimpunkan mereka yang digelar sebagai al-Hafiz di dalam kitabnya *Tadhkirah al-*

¹ Syams al-Din Abu ‘Abd Allah Muhammad ibn Ahmad al-Dhahabi (2000), *Al-Muqizah fi ‘Ilm Mustalah al-Hadith*, h. 97-98.

Huffaz, dan didapati sangat ramai di antara mereka yang digelar al-Hafiz, akan tetapi menghafaz tidak sampai pun 10,000 buah hadith. Kemudian Syeikh ‘Abd al-Fattah membawakan banyak contoh, antaranya seperti yang disebut al-Dhahabi:

- i. “Ayyub ibn Abi Tamimah al-Sakhtiyani, al-Imam Abu Bakr al-Basri, al-Hafiz, salah seorang tokoh besar. Kata Ibn al-Madini: Beliau mempunyai kira-kira 800 hadith”.
- ii. “Sulayman al-Taymi, al-Hafiz al-Imam Syaykh al-Islam, Abu al-Mu‘tamir Sulayman ibn Tarkhan al-Qaysi *mawlahum* al-Basri. Saya katakan (al-Dhahabi): Beliau mempunyai kira-kira 200 hadith”.
- iii. “Hariz ibn ‘Uthman, al-Hafiz Abu ‘Uthman al-Rahabi al-Masyriqi al-Himsi, *Muhaddith Hims*, mempunyai kira-kira 200 hadith”, dan sebagainya.¹

Beliau juga menolak gelaran al-Hujjah dan al-Hakim sebagai gelaran bagi ahli hadith, kerana gelaran al-Hujjah adalah termasuk di antara lafaz-lafaz *al-ta‘dil* yang paling tinggi dan hanya dipakai dalam perbincangan *al-jarh wa al-ta‘dil*, manakala al-Hakim pula adalah gelaran di dalam bidang kehakiman dan tidak ada kaitan dengan disiplin hadith. Justeru sebagai rumusannya, gelaran-gelaran yang betul dalam bidang periwayatan hadith ini menurut Syeikh ‘Abd al-Fattah ialah bermula dengan gelaran *al-Musnid*, kemudian *al-Muhaddith*, kemudian *al-Mufid*, setelah itu *al-Hafiz*, dan seterusnya *Amir al-Mu‘minin fi al-Hadith*.²

ii. Isu-isu Mengenai Hadith Sahih:

(a) Kedudukan hadith sahih dalam Sahih al-Bukhari dan Sahih Muslim

Syeikh ‘Abd al-Fattah menolak pandangan yang berpendapat bahawa tidak ada perbezaan martabat hadith sahih di dalam kitab Sahih al-Bukhari mahupun Sahih Muslim. Beliau menjelaskan bahawa al-Bukhari dan Muslim dari segi realitinya tidak memestikan pada semua hadith di dalam kitab al-Sahih mereka menepati darjat hadith sahih yang paling tinggi. Beliau menguatkan pandangannya ini

¹ ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah (1991), *Umara’ al-Mu‘minin fi al-Hadith*, diterbitkan bersama: ‘Abd al-‘Azim ibn ‘Abd al-Qawiy al-Mundhiri (1991), *Jawab al-Hafiz al-Mundhiri ‘an As’ilah fi al-Jarh wa al-Ta‘dil*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, h. 126-136.

² *Ibid.*, h. 126 & 132-133.

dengan membawakan bukti-bukti yang menunjukkan bahawa segelintir para perawi yang terdapat di dalam kitab al-Sahih mereka tidaklah mencapai tahap *thiqah* dan ketelitian yang tinggi dan cemerlang, namun mereka tidaklah dilihat sebagai daif oleh Imam al-Bukhari dan Muslim, serta masih dapat dikeluarkan hadith mereka sebagai hujah, meskipun ada ulama hadith lain yang menghukumkan mereka itu sebagai daif.

Di antara perawi-perawi yang bersifat demikian sebagai misal; di dalam *Sahih al-Bukhari* terdapat Fulayh ibn Sulayman, ‘Abd al-Rahman ibn ‘Abd Allah ibn Dinar, Isma‘il ibn Abi Uways, Muhammad ibn ‘Abd al-Rahman al-Tufawi, ‘Abd Allah ibn Salih al-Juhani, Ya‘qub ibn Kasib, Ubay ibn al-‘Abbas, ‘Ikrimah mawla Ibn ‘Abbas, Ishaq ibn Muhammad al-Farwi, ‘Amru ibn Marzuq dan lain-lain. Manakala di dalam *Sahih Muslim* pula terdapat Muhammad ibn Ishaq, Abu al-Zubayr al-Makki, Suhayl ibn Abi Salih, al-‘Ala’ ibn ‘Abd al-Rahman, Hammad ibn Salamah dan lain-lain. Di antara sumber yang dapat dirujuk bagi menguatkan kenyataan ini menurut Syeikh ‘Abd al-Fattah ialah kitab *Hady al-Sari* oleh al-Hafiz Ibn Hajar, terutamanya berhubung para perawi hadith *Sahih al-Bukhari* yang bersifat kontroversi kerana dihukumkan sebagai lemah oleh sebahagian ahli hadith lain. Beliau turut menyertakan jawapan serta alasannya.¹

(b) Kritikan terhadap pembahagian hadith sahih kepada tujuh peringkat.

Dalam kritikan beliau terhadap pembahagian hadith sahih kepada tujuh peringkat yang disebut oleh Syeikh Tahir al-Jaza’iri² di

¹ Syams al-Din Abu ‘Abd Allah Muhammad ibn Ahmad al-Dhahabi (2000), *op.cit.*, h. 141-145.

² Syeikh Tahir ibn Muhammad Salih ibn Ahmad al-Sam‘uni al-Jaza’iri, al-Dimasyqi. Nasab keturunan beliau sampai kepada Sayidina al-Hasan ibn ‘Ali r.a. Beliau dilahirkan pada tahun 1268 H dan meninggal dunia pada tahun 1338 H dalam usia kira-kira 70 tahun. Antara gurunya yang masyhur ialah Syeikh ‘Abd al-Ghani al-Ghunaymi al-Maydani (m. 1298 H). Beliau merupakan seorang tokoh ulama pendidik dan pendakwah yang gigih. Antara karya-karya yang ditinggalkannya selain kitab di atas ialah ; *al-Tibyan li Ba’d al-Mabahith al-Muta‘alliqah bi al-Qur’an* (juga ditahkik oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah), *Tadrib al-Lisan ‘ala Tajwid al-Bayan*, *Tafsir al-Qur’an al-Hakim* yang terdiri daripada 4 jilid, *‘Uqud al-La’ali fi al-Asanid al-‘Awali* dan lain-lain lagi yang dihitung oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah sebanyak 35 buah karya. (Lihat: Tahir ibn Muhammad Salih al-Jaza’iri al-Dimasyqi (1995), *Tawjih*

dalam kitab *Tawjih al-Nazar ila Usul al-Athar*¹ Syeikh ‘Abd al-Fattah menyatakan, pembahagian hadith sahih kepada tujuh peringkat ini asalnya disebut oleh al-Hafiz Ibn al-Salah di dalam kitab *Muqaddimah*nya yang masyhur dengan judul ‘*Ulum al-Hadith*. Pembahagian peringkat hadith sahih menurut beliau mengikut keutamaan adalah sepertimana berikut ;

- i. Hadith yang diriwayatkan secara sepakat oleh al-Bukhari dan Muslim.
- ii. Hadith yang diriwayatkan oleh al-Bukhari sahaja.
- iii. Hadith yang diriwayatkan oleh Muslim sahaja.
- iv. Hadith yang diriwayatkan menurut syarat al-Bukhari dan Muslim.
- v. Hadith yang diriwayatkan menurut syarat al-Bukhari sahaja.
- vi. Hadith yang diriwayatkan menurut syarat Muslim sahaja.
- vii. Hadith yang tidak menurut syarat al-Bukhari dan Muslim, tetapi sahih menurut ulama hadith yang lain.

Syeikh ‘Abd al-Fattah mengandaikan, kemungkinan al-Hafiz Ibn al-Salah (m. 643H) mengambil idea ini daripada Syeikh Abu Hafis ‘Umar al-Mayyanisi (m. 581H) yang menyebut peringkat-peringkat berkenaan secara ringkas di dalam risalahnya *Ma La Yasa’ al-Muhaddith Jahluh*, yang akan penulis jelaskan kedudukan dan kritikan Syeikh ‘Abd al-Fattah terhadapnya kemudian. Pandangan al-Hafiz Ibn al-Salah ini kemudian diikuti oleh ulama-ulama yang datang kemudian, termasuklah seperti Imam Ibn Daqiq al-Id. Syeikh ‘Abd al-Fattah menyatakan bahawa pembahagian tersebut sebenarnya tidak bertepatan dengan realiti dan nilai ilmiahnya.

Beliau menguatkan pandangan ini dengan pendapat-pendapat yang dinukilkan daripada al-Kamal ibn al-Humam, al-Hafiz Ibn Hajar, al-‘Allamah Ibn Amir al-Haj, al-‘Allamah Qasim, al-‘Allamah

al-Nazar ila Usul al-Athar, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, h. 15-34. Khayr al-Din al-Zirikli (1998), *al-A‘lam*, Beirut: Dar al-‘Ilm li al-Malayin, c. 13, j. 3, h. 221-222). Syeikh ‘Abd al-Fattah juga menyenaraikan nama Syeikh Tahir al-Jaza’iri di dalam kitabnya *al-‘Ulama’ al-‘Uzzab* kerana beliau tidak pernah berkahwin di dalam hidupnya. (‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah (1996), *al-‘Ulama’ al-‘Uzzab Alladhin Atharu al-‘Ilm ‘ala al-Zawaj*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, c. 4, h. 207-212).

¹ Tahir ibn Muhammad Salih al-Jaza’iri al-Dimasyqi (1995), *ibid.*, h. 289-290.

Ibn al-Hanbali, al-‘Allamah al-Amir al-San‘ani,¹ Syeikh Muhammad Zahid al-Kawthari dan Syeikh Ahmad Syakir yang kesemuanya bersepakat bahawa keutamaan sesuatu hadith sahih itu adalah bergantung kepada ketinggian kualiti para perawi dan syarat-syarat sahihnya, bukannya mesti menurut peringkat-peringkat berkenaan.

Sebagai contohnya, al-Bukhari dan Muslim secara sepakat meriwayatkan hadith yang diriwayatkan dengan sanad; ‘Abd al-Razzaq daripada Ma‘mar daripada Hammam daripada Abu Hurayrah r.a. Berdasarkan analisis, didapati al-Bukhari dan Muslim secara sepakat meriwayatkan sebanyak 23 hadith dengan sanad berkenaan, kemudian dengan sanad yang sama juga didapati al-Bukhari telah meriwayatkan sebanyak 16 hadith lain secara bersendirian, manakala Muslim pula meriwayatkan sebanyak 58 hadith secara bersendirian dengan sanad tersebut. Maka, bagaimana mungkin dapat dipraktis bahawa keutamaan sesuatu hadith sahih itu mesti menurut peringkat-peringkat yang dinyatakan di atas, walhal dengan sanad yang sama seperti itu? Tambahan lagi, sanad ‘Abd al-Razzaq daripada Ma‘mar daripada Hammam daripada Abu Hurayrah r.a. ini bukanlah sanad sahih yang paling tinggi darjat kesahihannya jika dibandingkan dengan sanad-sanad sahih yang lain.² Malahan ada banyak hadith yang diriwayatkan oleh Muslim secara bersendirian itu lebih kuat status sahihnya berbanding hadith yang diriwayatkan oleh al-Bukhari secara bersendirian disebabkan terdapat sebahagian perawinya yang diperselisihkan tahap kredibiliti mereka.³ Menurut hemat penulis, kritikan Syeikh ‘Abd al-Fattah ini tepat dan sewajarnya pembahagian keutamaan peringkat hadith sahih tersebut tidak lagi dipraktiskan di dalam mana-mana sukatan pelajaran ilmu mustalah al-hadith.

¹ Kenyataan al-Amir al-San‘ani ini dinukilkan secara panjang lebar oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah di dalam nota kaki: Abu Bakr Muhammad ibn Musa al-Hazimi (1997), *Syurut al-A’immah al-Khamsah*, di dalam: *Thalath Rasa’il fi ‘Ilm Mustalah al-Hadith*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, h. 175-182.

² Tahir ibn Muhammad Salih al-Jaza’iri al-Dimasyqi (1995), *op.cit.*, h. 290-295.

³ *Ibid.*, h. 293-294.

iii. Isu-isu Mengenai Hadith Da'if:

(a) Masalah kedudukan hadith da'if yang diterima pakai ramai umat Islam:

Masalah ini disebut oleh Syeikh 'Abd al-Fattah di bahagian akhir kitab *al-Ajwibah al-Fadilah*.¹ Dalam pembentangan masalah ini, sebahagian besar isinya beliau ringkaskan sahaja daripada tulisan al-'Allamah Syeikh Husayn ibn Muhsin al-Ansari al-Yamani (m. 1327H) di dalam risalahnya: *al-Tuhfah al-Mardiyyah fi Hall Ba'd al-Musykilat al-Hadithiyyah*. Menjadi adat kebiasaan beliau dalam memetik penjelasan-penjelasan yang telah ditulis oleh alim ulama sebelumnya yang bertepatan dengan pendapat beliau sendiri, lalu dipersembahkan dengan sedikit olahan dan tambahan. Maka dapat difaham bahawa Syeikh 'Abd al-Fattah berpendapat adalah harus beramal dengan hadith da'if apabila ia diterima secara meluas oleh umat Islam, di mana mereka beramal dengan isi kandungannya. Maka, amalan umat Islam sebegini dapat dianggap sebagai *tashih* terhadap kedudukan hadith tersebut. Beliau menyokong pendapat al-Hafiz al-Sakhawi yang menyatakan bahawa apabila umat Islam menerima secara meluas suatu hadith da'if, maka ia harus diamalkan menurut pendapat yang sahih.²

Antara contoh hadith da'if yang diterima dan diamal oleh ramai umat Islam ialah hadith berkaitan dengan talqin. al-'Allamah Husayn ibn Muhsin al-Ansari membawakan kata-kata Ibn al-Qayyim yang menyebut di dalam kitab *al-Ruh* bahawa hadith tersebut adalah da'if yang diriwayatkan oleh al-Tabarani di dalam *Mu'jamnya* daripada Abu Umamah r.a. katanya: Sabda Rasulullah s.a.w:

إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ، فَسَوِّئْتُمْ عَلَيْهِ التُّرَابَ، فَلْيَقُمْ أَحَدُكُمْ عَلَى رَأْسِ قَبْرِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: يَا فُلَانَ بْنَ فُلَانَةَ، فَإِنَّهُ يَسْمَعُ وَلَا يُجِيبُ، ثُمَّ لِيَقُلْ: يَا فُلَانَ بْنَ فُلَانَةَ، فَإِنَّهُ يَسْتَوِي قَاعِدًا، ثُمَّ لِيَقُلْ: يَا فُلَانَ بْنَ فُلَانَةَ، فَإِنَّهُ يَقُولُ: أَرْشِدْنَا رَحِمَكَ اللَّهُ، وَلَكِنَّكُمْ لَا تَسْمَعُونَ. فَيَقُولُ: اذْكَرُ مَا خَرَجْتَ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَأَنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا، فَإِنَّ مُنْكَرًا وَنَكِيرًا

¹ 'Abd al-Hayy al-Laknawi (1994), *al-Ajwibah al-Fadilah li al-As'ilah al-'Asyarah al-Kamilah*, Halab: Maktab al-Matbu'at al-Islamiyyah, c. 3, h. 228-238.

² *Ibid.*, h. 51-52.

يَتَأَخَّرُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَيَقُولُ: انْطَلِقْ بِنَا مَا يُقْعِدُنَا عِنْدَ هَذَا وَقَدْ لُقِّنَ حُجَّتَهُ، وَيَكُونُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ حَاجِجَهُ ذُوْنَهُمَا. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنْ لَمْ يَعْرِفْ أُمَّهُ؟ قَالَ: فَيَنْسُبُهُ إِلَى أُمِّهِ حَوَّاءَ، يَا فُلَانُ بْنُ حَوَّاءَ.

Terjemahan:

“Apabila mati salah seorang kamu, lalu kamu ratakan tanah ke atasnya, maka hendaklah bangun salah seorang dari kamu di atas bahagian kepala kuburnya, kemudian berkata: Wahai fulan ibn fulanah! Sesungguhnya ia mendengar tetapi tidak dapat menjawab. Kemudian katalah: Wahai fulan ibn fulanah!, kali kedua. Sesungguhnya ia mula duduk. Kemudian katalah: Wahai fulan ibn fulanah! Lalu ia menjawab: Bimbinglah kami, semoga Allah merahmati kamu. Akan tetapi kamu semua tidak dapat mendengarnya. Maka katakanlah: Ingatlah apa yang kamu bawa keluar bersama daripada dunia ini, iaitu penyaksian bahawa tiada Tuhan yang disembah melainkan Allah, dan sesungguhnya Muhammad itu adalah utusan Allah. Sesungguhnya kamu telah reda bahawa Allah sebagai Tuhan kamu, Islam sebagai agama kamu, Muhammad sebagai nabi kamu dan al-Quran sebagai imam/pemimpin kamu. Sesungguhnya malaikat Munkar dan Nakir masing-masing berundur dan berkata: Mari kita pergi, apa lagi yang membuatkan kita duduk di sisi orang ini, sedang dia telah ditalqinkan hujahnya? Dan Allah dan RasulNya menjadi hujah baginya terhadap dua malaikat itu. Lantas seorang lelaki bertanya: Wahai Rasulullah, sekiranya dia tidak tahu nama ibunya? Jawab baginda: Hendaklah dinasabkan kepada ibunya Hawwa’, iaitu wahai fulan ibn Hawwa’”.¹

Hadith Riwayat al-Tabarani

Menurut Ibn al-Qayyim, hadith tersebut walaupun tidak sabit, namun berterusan pengamalannya di banyak negeri dan di pelbagai

¹ *Ibid.*, h. 231-232. lihat: Abu al-Qasim Sulayman ibn Ahmad al-Tabarani (1986), *al-Mu‘jam al-Kabir*, no. hadith: 7907.

zaman, tanpa sebarang bantahan alim ulama adalah sudah memadai untuk beramal dengannya.¹ Demikian pandangan yang turut disepakati oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah.

(b) Menolak dakwaan bahawa pengertian hadith da‘if di sisi Imam Ahmad ibn Hanbal ialah hadith hasan.

Dakwaan yang dikritik oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah tersebut adalah sepertimana yang disebut oleh Syeikh Ibn Taymiyyah di dalam *al-Tuhfah al-Mardiyyah*,² katanya:

“Penetapan darjat hasan adalah suatu pengistilahan al-Tirmidhi, sedangkan ulama hadith selain al-Tirmidhi hanya membahagikan hadith kepada sahih dan daif sahaja. Daif menurut mereka ialah hadith yang rendah daripada darjat sahih. Bolehjadi ianya ditinggalkan kerana perawinya dituduh berdusta atau banyak silapnya, dan bolehjadi ianya hasan kerana perawinya tidak dituduh berdusta. Inilah maksud kata-kata Imam Ahmad: Beramal dengan daif adalah lebih utama daripada qiyas”.³

Syeikh Muhammad ‘Awwamah, murid Syeikh ‘Abd al-Fattah, telah menganalisis dakwaan Ibn Taymiyyah tersebut di dalam suatu perbahasan. Melihat kepada isi perbincangannya yang bertepatan dengan pemikirannya, Syeikh ‘Abd al-Fattah telah memuatkan isi perbahasan tersebut di dalam ulasannya terhadap kitab *Qawa‘id fi ‘Ulum al-Hadith* oleh Syeikh Zafar Ahmad al-‘Uthmani al-

¹ *Ibid.*, h. 231-232. Kebanyakan para ulama di dalam keempat-empat mazhab, iaitu ; Hanafi, Maliki, Syafii dan Hanbali, tidak pun melarang amalan talqin ini, bahkan ianya adalah harus, malah ada yang menghukumkan sebagai mustahab. (Lihat: Mahmud Sa‘id Mamduh (2003), *Kasyf al-Sutur ‘amma Usykil min Ahkam al-Qubur*, Dubai: Dar al-Faqih, h. 245-250).

² Juga disebut oleh Ibn Taymiyyah di dalam kitabnya *Minhaj al-Sunnah al-Nabawiyyah* (2:191), seperti yang dinukil oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah di dalam: ‘Abd al-Hay al-Laknawi (1987), *al-Raf‘ wa al-Takmil fi al-Jarh wa al-Ta‘dil*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, c. 3, h. 75, & ‘Abd al-Hayy al-Laknawi (1994), *al-Ajwibah al-Fadilah li al-As‘ilah al-‘Asyarah al-Kamilah*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, c. 3, h. 47.

³ Zafar Ahmad al-Tahanawi (1996), *Qawa‘id fi ‘Ulum al-Hadith*, Kaherah: Dar al-Salam, c. 6, h. 100.

Tahanawi¹. Meskipun ianya bukan tulisan kritikan beliau, namun persetujuan beliau terhadap natijah yang dicapai oleh Syeikh Muhammad 'Awwamah dapat dianggap juga sebagai buah pemikirannya, malah beliau turut membuat beberapa penambahan fakta.²

Secara ringkas, dakwaan Ibn Taymiyyah bahawa hadith menurut ulama terdahulu hanya terbahagi kepada sahih dan daif sahaja, dan darjat hasan pula adalah istilah baru yang dibuat oleh al-Tirmidhi, adalah dakwaan yang tidak tepat. Ini kerana istilah hasan sebenarnya telah digunapakai oleh ramai ulama sebelum al-Tirmidhi lagi, seperti Imam Ahmad ibn Hanbal sendiri, 'Ali ibn al-Madini, Imam al-Bukhari, Ya'qub ibn Syaybah, Muhammad ibn 'Abd Allah ibn Numayr, Abu Hatim al-Razi, Imam al-Syafi'i, Abu Zur'ah al-Razi dan lain-lain. Sebagai contohnya, di dalam kitab *al-'Ilal al-Kabir*, al-

¹ Beliau dilahirkan pada 13 Rabiul Awwal tahun 1310 H di Deoband. Antara guru-guru yang beliau pelajari ilmu daripada mereka ialah Syeikh Muhammad Yasin, pakciknya Hakim al-Ummah Mawlana Muhammad Asyraf 'Ali al-Tahanawi, Mawlana Muhammad 'Abd Allah al-Ganguhi, abangnya Mawlana Sa'id Ahmad, Mawlana Muhammad Ishaq al-Bardawani, Mawlana Muhammad Rasyid al-Kanpuri dan Mawlana Khalil Ahmad al-Saharanpuri dan lain-lain. Kariernya bermula sebagai seorang tenaga pengajar di Madrasah Mazahir al-'Ulum di Saharanpur. Kemudian beliau bertukar ke Madrasah Imdad al-'Ulum di Tahanah Bahwan. Setelah itu, beliau ke Dakka di Timur Pakistan (sebelum wujud nama Bangladesh) dan menyumbangkan tenaganya mengajar di sana selama 8 tahun. Beliau juga mengasaskan di sana al-Jami'ah al-Qur'aniyyah al-'Arabiyyah. Kemudian beliau telah berpindah pula ke Barat Pakistan (Pakistan sekarang) di Asyraf Abad dan mengajar di Dar al-'Ulum al-Islamiyyah. Antara karya-karyanya ialah kitab *I'la' al-Sunan*, yang dikarangnya selama hampir 20 tahun, berserta mukadimahnya *Inha' al-Sakan ila Man Yutali 'I'la' al-Sunan, Inja' al-Watan 'an al-Izdira' bi Imam al-Zaman, Dala'il al-Qur'an 'ala Masa'il al-Nu'man, Kasyf al-Duja 'an Wajh al-Riba* dan *al-Fatawa al-Imdadiyyah*, serta kitab-kitab berbahasa Urdu seperti *al-Qawl al-Matin fi al-Ikhfa' bi Amin, Syaq al-Ghayn 'an Haq Raf' al-Yadayn, Rahmah al-Quddus fi Tarjamah Bahjah al-Nufus* dan *Fatihah al-Kalam fi al-Qira'ah Khalf al-Imam*. Beliau telah meninggal dunia pada tahun 1394 H. Lihat: Zafar Ahmad al-Tahanawi (1996), *Qawa'id fi 'Ulum al-Hadith*, Kaherah: Dar al-Salam, c. 6, h. 8-10.

² *Ibid.*, h. 100-108. Syeikh 'Abd al-Fattah pada mulanya tidak memberi sebarang komentar terhadap dakwaan bahawa hadith da'if yang dimaksudkan Imam Ahmad itu ialah hadith hasan, seperti yang dapat dilihat dalam nota kaki kitab *al-Ajwibah al-Fadilah* oleh Imam al-Laknawi halaman 47-49. Penjelasan masalah ini turut disentuh oleh Syeikh 'Abd al-Fattah secara sepintas lalu di dalam tahkiknya terhadap kitab *al-Raf' wa al-Takmil fi al-Jarh wa al-Ta'dil* oleh Imam al-Laknawi halaman 75-76.

Tirmidhi pernah bertanya kepada Imam al-Bukhari tentang hadith-hadith berkaitan tempoh masa menyapu ke atas khuf, lalu jawab al-Bukhari: “Hadith Safwan ibn ‘Assal adalah sahih, dan hadith Abu Bakrah adalah hasan”. Malah Ibn Taymiyyah sendiri pernah menukilkan di dalam *Risalah fi Tafdil Abi Bakr ‘ala ‘Ali*, bahawa Imam Ahmad dan al-Tirmidhi telah menghukum hasan bagi hadith: “Barangsiapa yang aku adalah tuannya, maka ‘Ali juga adalah tuannya”. Maka, jelaslah bahawa istilah hasan bukanlah istilah baru yang dibuat oleh al-Tirmidhi dan beliau sebenarnya hanya mempopularkan istilah berkenaan di dalam kitab *al-Sunannya*.¹

Dakwaan Ibn Taymiyyah bahawa hadith da‘if di sisi Imam Ahmad ialah hadith hasan menurut al-Tirmidhi adalah dakwaan yang tidak tepat. Ini kerana hadith da‘if yang dimaksudkan oleh Imam Ahmad adalah hadith daif sebenar yang tidak mencukupi syarat-syarat penerimaan hadith, yang menurut pendapatnya lebih kuat daripada *al-ra’y* (ijtihad ulama). Malah tidak ada faedah jika ditafsirkan kata-kata beliau sebagai ; hadith hasan itu lebih kuat daripada *al-ra’y* (ijtihad ulama), kerana sudah dimaklumi bahawa hadith hasan menjadi hujah seperti hadith sahih menurut ulama-ulama terdahulu, dan tidak ada siapa yang menafikannya kecuali pada pendapat Abu Hatim dan al-Qadi Ibn al-‘Arabi yang mana ianya memerlukan kepada penyelidikan lanjut.² Demikian pandangan Syeikh Muhammad ‘Awwamah yang juga disepakati oleh gurunya, Syeikh ‘Abd al-Fattah.

¹ *Ibid.*, h. 101-106.

² *Ibid.*, h. 106-108. Pandangan yang masyhur disebut-sebut daripada Ibn al-‘Arabi ialah menolak hadith daif secara total, sepertimana contohnya, disebut oleh al-Sakhawi di dalam *al-Qawl al-Badi’*. Bagaimanapun, Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah mempunyai pandangan tersendiri, beliau berpendapat bahawa pendirian Ibn al-‘Arabi terhadap hadith daif juga sebenarnya adalah sama seperti pendirian jumhur ulama. Ini berdasarkan pandangan beliau terhadap beberapa hadith daif di dalam kitabnya *Maraqah al-Zulaf*. Contohnya, pada hadith: “Didoakan orang yang bersin sebanyak tiga kali...”, beliau menyebut: “Hadith ini meskipun pada sanadnya ada *perawi majhul*, akan tetapi *mustahab* beramal dengannya, kerana ianya berbentuk mendoakan kebaikan, bersilatullah dan mengasihi saudara, justeru itu adalah lebih utama beramal dengannya”. (lihat: ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah, ed. (1997), *Thalath Rasa’il fi Istihbab al-Du‘a’ wa Raf’ al-Yadayn ba’d al-Salawat al-Maktubah*. Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, h. 102 & 143).

(c) Imam al-Bukhari tidak melarang daripada mengambil hadith da'if secara mutlak

Syeikh 'Abd al-Fattah menolak pendapat yang mengatakan bahawa Imam al-Bukhari melarang daripada mengambil hadith da'if secara mutlak, tanpa membezakan sama ada di dalam perkara *ahkam* (hukum-hakam) mahupun *fada'il* (kelebihan amalan). Pendapat tersebut dinyatakan oleh Syeikh Jamal al-Din al-Qasimi di dalam *Qawa'id al-Tahdith* dan juga Syeikh Muhammad Zahid al-Kawthari di dalam *Maqalat al-Kawthari*. Beliau berpandangan bahawa pendapat tersebut sebenarnya tidak tepat sama sekali, sebagaimana yang dapat dilihat secara analisis di dalam kitab al-Bukhari sendiri yang berjudul *al-Adab al-Mufrad*. Di dalam kitab berkenaan, Imam al-Bukhari banyak memuatkan hadith-hadith da'if kerana kitab tersebut disusun oleh beliau di atas landasan *fada'il*. Malah di dalam kitab *Sahih al-Bukhari* juga terdapat sebilangan hadith-hadith *fada'il*nya yang bersanad longgar. Maka jelaslah bahawa pendirian Imam al-Bukhari sebenarnya adalah seiring dengan pendirian jumur ulama dalam melonggarkan sanad hadith-hadith *fada'il*, ataupun dalam beramal dengan hadith da'if di dalam perkara-perkara *fada'il* dan motivasi (*al-tarhib wa al-tarhib*).¹

iv. Isu-isu Mengenai Hadith Mawdu':

(a) Maksud kata-kata pengkritik hadith: (لا يصح) "Tidak sah".

Syeikh 'Abd al-Fattah agak tegas dalam menjelaskan kaedah yang membezakan antara kata-kata ahli hadith: (لا يصح) terhadap suatu hadith yang terdapat di dalam kitab-kitab *Ahadith al-Ahkam*, dengan kata-kata ahli hadith: (لا يصح) terhadap suatu hadith yang terdapat di dalam kitab-kitab *al-Mawdu'at*, *al-Du'afa'*, *al-Majruhin* dan *al-Rijal*. Beliau mengkritik kenyataan Syeikh Zafar Ahmad al-Tahanawi yang menyebut:

“Tidak semestinya dari kata-kata ahli hadith: ‘Tidak sah atau tidak sabit hadith ini’, bermaksud bahawa ia adalah hadith *mawdu'* atau daif. Demikian juga tidak semestinya dari kata-kata mereka: ‘Tidak sah atau tidak sabit suatu hadith pun dalam bab ini’, bermaksud

¹ 'Abd al-Hayy al-Laknawi (1996), *Zafar al-Amani fi Syarh Mukhtasar al-Sayyid al-Syarif al-Jurjani*, Halab: Maktab al-Matbu'at al-Islamiyyah, h. 182-186.

bahawa tidak ada satu pun hadith yang bertaraf hasan”.¹

Menurut Syeikh ‘Abd al-Fattah, pendapat beliau sebenarnya dikutip daripada pendapat Imam al-Laknawi dalam kitabnya *al-Raf‘ wa al-Takmil* yang mengikut pula pendapat Syeikh ‘Ali al-Qari dalam *al-Masnu‘* dan Imam al-Zarkasyi dalam *al-Nukat ‘ala Ibn al-Salah*. Dalam komentarnya, Syeikh ‘Abd al-Fattah menyebut bahawa kenyataan tersebut adalah benar sekiranya ditujukan kepada hadith yang terdapat di dalam kitab-kitab *Ahadith al-Ahkam*. Adapun jika ditujukan kepada hadith yang terdapat di dalam kitab-kitab *al-Mawdu‘at* dan *al-Du‘afa‘*, maka kenyataan berkenaan adalah tidak benar sama sekali kerana tujuan pengarang-pengarangnya ialah bagi menghukum hadith-hadith tersebut sebagai *mawdu‘*.²

Menurut Syeikh ‘Abd al-Fattah, ramai ulama yang tidak membezakan antara dua istilah berkenaan, antaranya sepertimana yang disebut oleh beliau; Badr al-Din al-Zarkasyi, al-Suyuti, Ibn ‘Arraq, ‘Ali al-Qari, ‘Abd al-Hay al-Laknawi, Jamal al-Din al-Qasimi, Muhammad al-Khadir Husayn, ‘Abd al-Rahman al-Mu‘allimi, dan lain-lain. Kupasan masalah ini berserta contohnya disentuh dengan panjang lebar oleh beliau dalam mukadimah kitab *al-Masnu‘ fi Ma‘rifah al-Hadith al-Mawdu‘* oleh Syeikh ‘Ali ibn Sultan Muhammad al-Qari al-Harawi.³ Beliau juga menjelaskan kaedah ini di dalam tahkiknya terhadap kitab *al-Raf‘ wa al-Takmil fi al-Jarh wa al-Ta‘dil* oleh Imam ‘Abd al-Hay al-Laknawi,⁴ *Zafar al-Amani bi Syarh Mukhtasar al-Sayyid al-Syarif al-Jurjani* juga oleh al-Laknawi,⁵ dan secara ringkas di awal kitab *al-Manar al-Munif fi al-Sahih wa al-Da‘if* oleh Imam Ibn Qayyim al-Jawziyyah⁶.

¹ Zafar Ahmad al-Tahanawi (1996), *op.cit.*, h. 282.

² *Ibid.*, h. 282-283.

³ ‘Ali ibn Sultan Muhammad al-Qari al-Harawi (1994), *al-Masnu‘ fi Ma‘rifah al-Hadith al-Mawdu‘*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, c. 5, h. 17-42.

⁴ ‘Abd al-Hay al-Laknawi (1987), *al-Raf‘ wa al-Takmil fi al-Jarh wa al-Ta‘dil*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, c. 3, h. 191-195.

⁵ ‘Abd al-Hay al-Laknawi (1996), *Zafar al-Amani bi Syarh Mukhtasar al-Sayyid al-Syarif al-Jurjani*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, c. 3, h. 467-475.

⁶ Syams al-Din Muhammad ibn Abi Bakr ibn Qayyim al-Jawziyyah (1994), *op.cit.*, h. 17-18.

(b) Menolak pentashihan sesuatu hadith berdasarkan kasyaf ahli sufi.

Syeikh ‘Abd al-Fattah mengkritik mereka yang berpegang dengan kasyaf ahli sufi dalam pentashihan sesuatu hadith *mawdu’*, dan menegaskan bahawa hadith perlulah diambil daripada ahlinya dan tidak boleh diambil daripada orang yang bukan ahlinya, walaupun mereka itu tinggi martabatnya sekalipun.¹ Antara contoh hadith-hadith *mawdu’* yang ditashihkan oleh ahli sufi berdasarkan kasyaf ialah;

i. Hadith:

كُنْتُ كَنْزًا لَا أَعْرِفُ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ خَلْقًا فَعَرَفْتُهُمْ بِي
فَعَرَفُونِي.

Terjemahan: “Aku mulanya umpama harta yang tidak dikenali, lalu Aku pun ingin untuk dikenali, maka Aku menjadikan sekalian makhluk, dan Aku memperkenalkan mereka akan diriKu, lantas mereka pun mengenaliKu”.²

ii. Hadith:

يس لِمَا قُرِئَتْ لَهُ.

Terjemahan: “Surah Yasin menjadi penawar mengikut niat ia dibacakan”.³

Syeikh ‘Abd al-Fattah berpendapat, jika pentashihan atau pentad’ifan sesuatu hadith berdasarkan kasyaf ahli sufi ini diterima, maka akan rosaklah kelak ilmu-ilmu dan kaedah-kaedah hadith yang telah dibina oleh para ulama hadith sejak sekian lama dahulu. Urusan pentashihan atau pentad’ifan sesuatu hadith yang dibuat oleh para ulama hadith akan menjadi sesuatu yang tidak ada makna apa-apa bagi mereka yang berpandangan bahawa mereka sudah kasyaf atau melihat dirinya sudah mencapai kasyaf. Persoalannya, bila pula para ulama mengiktiraf bahawa bagi memastikan kesahihan sesuatu hadith itu terdapat dua cara, iaitu melalui periwayatan yang sahih daripada ahli hadith dan juga kasyaf ahli sufi? Beliau menegaskan agar sentiasa

¹ ‘Ali ibn Sultan Muhammad al-Qari al-Harawi (1994), *op.cit.*, h. 218.

² *Ibid.*, h. 141.

³ *Ibid.*, h. 215.

berwaspada dan tidak terpedaya dengan dakwaan seumpama ini.¹ Syeikh ‘Abd al-Fattah juga sering berulang-ulang kali mengingatkan di dalam tulisannya bahawa hadith perlu diambil daripada ahlinya dan jangan diambil daripada orang yang bukan ahlinya, walaupun orang tersebut berkedudukan lebih tinggi dan namanya lebih masyhur di dalam disiplin ilmu-ilmu yang lain.²

v. Isu-isu Sekitar Syarat Penerimaan Hadith Menurut Imam-imam Muktabar.

(a) Kritikan Imam Muslim berhubung syarat hadith *mu‘an‘an*.

Dalam masalah ini, Syeikh ‘Abd al-Fattah menjelaskan secara terperinci perselisihan yang berlaku di antara Imam Muslim dengan ‘lawan’nya berkaitan masalah hadith yang diriwayatkan dengan lafaz ‘*an* (daripada) pada sanadnya. ‘Lawan’nya mengatakan bahawa hadith yang terdapat pada sanadnya *fulan ‘an fulan* (si-fulan daripada si-fulan) tidak boleh dibuat hujah sama sekali melainkan setelah diketahui bahawa mereka berdua pernah bertemu, atau pernah saling meriwayatkan hadith, atau ada khabar yang menyatakan tentang pertemuan mereka, sama ada sekali ataupun lebih dari itu. Jika tidak demikian, maka hadith tersebut dikira *mawquf* (ditahan dan tidak boleh diterima) serta tidak boleh dibuat hujah.

Menjawab kenyataan di atas, Imam Muslim mengatakan bahawa pandangan tersebut adalah pandangan yang baru dan tidak pernah disebut oleh ulama hadith sebelumnya. Ini kerana pandangan yang disepakati oleh para ulama hadith menurutnya ialah setiap orang perawi *thiqah* yang meriwayatkan sebuah hadith daripada seorang perawi *thiqah* yang seumpamanya dan terdapat kemungkinan pertemuan mereka berdua bagi meriwayatkan hadith, kerana keduanya berada dalam satu zaman yang sama, walaupun tidak ada sebarang khabar yang menyatakan bahawa mereka berdua pernah bertemu, maka riwayat hadith tersebut adalah sabit dan boleh dibuat hujah, melainkan jika terdapat di sana bukti yang jelas bahawa perawi tersebut tidak pernah bertemu dengan gurunya itu, ataupun tidak pernah mendengar sebarang riwayat daripadanya.³

¹ *Ibid.*, h. 273.

² Lihat: *Ibid.*, h. 95, 96, 109, 218, 344.

³ Syams al-Din Abu ‘Abd Allah Muhammad ibn Ahmad al-Dhahabi (2000), *op.cit.*, h. 117-118.

Kenyataan ini dikuatkan oleh Imam Muslim dengan dalil-dalil yang menunjukkan bahawa ramai para ulama salaf dari kalangan sahabat dan tabiin yang berbuat demikian. Menurutnya lagi, pandangan bahawa hadith *mu'an'an* (yang terdapat pada sanadnya *fulan 'an fulan*) tidak boleh dibuat hujah adalah pandangan yang lemah dan ianya dapat menolak sebahagian besar al-sunnah.¹ Kemudian Syeikh 'Abd al-Fattah membawakan pandangan-pandangan ulama yang menguatkan mazhab Imam Muslim tersebut, antara mereka ialah al-Hafiz Ibn Hibban, al-Qadi Abu Bakr al-Baqillani, Imam al-Nawawi, al-Hafiz al-Dhahabi, al-Hafiz Ibn Hajar, Syeikh 'Abd al-Haq al-Dihlawi, al-Amir al-San'ani, Imam Ibn Jama'ah, al-Tibi, al-Syarif al-Jurjani, Imam al-Laknawi, dan Syeikh Syabbir Ahmad al-'Uthmani.²

Adapun tentang siapa yang dimaksudkan oleh Imam Muslim di dalam kritiknya itu, Syeikh 'Abd al-Fattah menolak pandangan mereka yang mengatakan bahawa beliau ialah Imam al-Bukhari. Ini kerana Imam al-Bukhari tidak dilihat mensyaratkan syarat sedemikian bagi menentukan kesahihan hadith, akan tetapi beliau hanya mempraktikkan perkara tersebut di dalam kitabnya *al-Sahih*. Adapun orang yang mensyaratkan syarat sebegitu bagi menentukan kesahihan hadith ialah 'Ali ibn al-Madini, dan beliaulah sebenarnya 'lawan' yang dimaksudkan oleh Imam Muslim di dalam kritiknya itu menurut Syeikh 'Abd al-Fattah. Beliau menguatkan pandangan ini dengan pendapat-pendapat ulama besar seperti al-Hafiz Ibn Kathir, Imam al-Bulqini, al-Hafiz Ibn Hajar, al-Hafiz al-Biqai dan Muhammad ibn Qasim al-Ghazzi. Begitu juga bukti sejarah menunjukkan bahawa Imam Muslim telah selesai menyiapkan kitab *al-Sahihnya* pada tahun 250 Hijrah, iaitu setelah 15 tahun beliau menyusunnya. Pada tahun yang sama itu juga Imam al-Bukhari sampai ke Naysabur dan Imam Muslim telah mendampingi beliau dengan sepenuhnya selama 5 tahun berikutnya. Maka jelaslah bahawa kritikan yang ditulis oleh Imam Muslim di awal mukadimah *al-Sahihnya* kira-kira 15 tahun sebelum kedatangan Imam al-Bukhari itu, sama sekali bukanlah ditujukan kepada gurunya, Imam al-Bukhari.³

¹ *Ibid.*, h. 119-121.

² *Ibid.*, h. 125-131.

³ *Ibid.*, h. 134-140.

(b) Masalah hadith-hadith yang tidak diberi sebarang komen oleh Imam Abu Dawud¹ di dalam kitab *al-Sunannya*.

Syeikh ‘Abd al-Fattah telah memberi ulasan panjang berhubung masalah hadith-hadith yang tidak diberi sebarang komen oleh Imam Abu Dawud di dalam kitab *al-Sunannya* ketika mentahkik *Risalah al-Imam Abi Dawud ila Ahl Makkah fi Wasf Sunanih*. Ini kerana menurut Abu Dawud di dalam risalahnya, bahawa hadith-hadith yang tidak diberi sebarang komen oleh beliau itu adalah bersifat salih (baik) semuanya. Bagaimanapun, Syeikh al-Kawthari dengan menukilkan pandangan Imam al-Nawawi berpendapat bahawa di dalam kitab *Sunan Abi Dawud* ini terdapat sebahagian hadith-hadith yang da‘if kerana diriwayatkan oleh perawi-perawi yang lemah.²

Dalam mengurai masalah ini, Syeikh ‘Abd al-Fattah telah menukilkan banyak pendapat ulama yang berkaitan mengenainya seperti al-Hafiz Ibn Hajar, al-Hafiz al-Biqā‘i, al-‘Allamah Ibn al-Wazir al-Yamani, al-Hafiz al-Mundhiri, al-Syawkani dan Ibn Qayyim al-Jawziyyah yang semuanya bersetuju bahawa hadith-hadith yang tidak diberi sebarang komen oleh Abu Dawud itu sebahagiannya ada

¹ al-Imam Abu Dawud Sulayman ibn al-Asy ‘ath ibn Ishaq ibn Basyir ibn Syaddad al-Azdi al-Sijistani. Beliau dilahirkan pada tahun 202 H, dan meninggal dunia pada tahun 275 H di Basrah. Beliau bermula menuntut ilmu daripada ulama-ulama di negerinya, kemudian barulah beliau keluar mengembara ke berbagai negeri seperti Khurasan, Iraq, Jazirah, Syam, Hijjaz, Mesir dan lain-lain. Beliau telah belajar dengan ramai ulama, antaranya ialah Imam al-Bukhari, Imam Ahmad ibn Hanbal, Muslim ibn Ibrahim, ‘Abd Allah ibn Raja’ dan lain-lain lagi. Antara murid-muridnya pula ialah Abu ‘Isa al-Tirmidhi, Abu ‘Abd al-Rahman al-Nasa’i, Abu ‘Awanah, Abu Sa‘id ibn al-A‘rabi, Abu ‘Ali al-Lu‘lu‘i, Abu Bakr ibn Dasah dan lain-lain lagi. Menurut Ibrahim al-Harbi setelah Imam Abu Dawud selesai menulis kitab *al-Sunannya*: “Dilembutkan bagi Abu Dawud hadith, sepertimana dilembutkan bagi Nabi Dawud a.s. besi”. Antara karya-karya yang ditulisnya selain kitab *al-Sunan* ialah kitab *al-Marasil*, *al-Nasikh wa al-Mansukh*, *Fada’il al-A‘mal*, *Kitab al-Zuhd*, *Dala’il al-Nubuwwah*, *al-Ba‘th*, *Tasmiyyah al-Ikhwah* dan sebagainya. Lihat: Syams al-Din Ahmad ibn Muhammad ibn Abi Bakr ibn Khallikan (1997), *Wafayat al-A‘yan wa Anba’ Abna’ al-Zaman*, Beirut: Dar Ihya’ al-Turath al-‘Arabi, j. 1, h. 382-383. Khayr al-Din al-Zirikli (1998), *al-A‘lam*, Beirut: Dar al-‘Ilm li al-Malayin, c. 13, j. 3, h. 122.

² Abu Dawud (1997), *Risalah al-Imam Abi Dawud ila Ahl Makkah fi Wasf Sunanih*, di dalam: *Thalath Rasa’il fi ‘Ilm Mustalah al-Hadith*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, h. 38.

hadith yang kuat kerana disokong oleh riwayat lain serta boleh dibuat hujah, dan sebahagiannya pula hadith da'if yang tidak boleh digunakan sebagai hujah, meskipun menurut mazhab Abu Dawud hadith da'if itu lebih kuat daripada qiyas atau pendapat para mujtahid. Syeikh 'Abd al-Fattah kemudiannya merumuskan bahawa hadith-hadith tersebut sekiranya tidak diberi sebarang komen oleh Abu Dawud, serta al-Hafiz al-Mundhiri - yang meringkaskan kitabnya dalam *Mukhtasar Sunan Abi Dawud* - dan juga Ibn Qayyim al-Jawziyyah - yang mensyarahkan pula kitab ringkasan tersebut dalam *Tahdhib Mukhtasar Sunan Abi Dawud* - secara kesepakatan antara mereka, maka ianya dapat dianggap sebagai hadith yang boleh dibuat hujah.¹

(c) Menolak tanggapan bahawa Imam al-Tirmidhi agak longgar di dalam menerima hadith dan tidak bersikap tegas.

Syeikh 'Abd al-Fattah mengkritik kenyataan al-Hafiz al-Dhahabi di dalam *Siyar A'lam al-Nubala'* yang menyebut bahawa Imam al-Tirmidhi agak longgar di dalam menerima hadith dan tidak bersikap tegas dalam mendaifkan sesuatu hadith.² Malah di dalam kitab *Mizan al-I'tidal*, al-Hafiz al-Dhahabi secara terang menyebutkan bahawa para ulama tidak berpegang dengan *pentashihan* dan *pentahsinan* yang dibuat oleh Imam al-Tirmidhi. Menurut al-Hafiz al-'Iraqi di dalam *Syarh al-Tirmidhi*, seperti yang dinukilkan oleh Dr. Nur al-Din 'Itr di dalam kitabnya *al-Imam al-Tirmidhi wa al-Muwazanah bayn Jami'ih wa bayn al-Sahihayn*, kata-kata al-Dhahabi bahawa para ulama tidak berpegang dengan *pentashihan* Imam al-Tirmidhi sebenarnya tidaklah tepat, kerana ramai orang yang masih lagi terus berpegang dengan *pentashihan* al-Tirmidhi.³

Syeikh 'Abd al-Fattah juga membawakan kenyataan Syeikh Muhammad Anwar Syah al-Kasymiri di dalam kitab beliau *Fayd al-Bari* berhubung kredibiliti Imam al-Tirmidhi yang tetap dipercayai dalam melakukan *pentashihan* dan *pentahsinan* hadith. Masalah ini turut dibahaskan oleh Syeikh Muhammad ibn Ibrahim al-Wazir al-

¹ *Ibid.*, h. 39-45.

² Syams al-Din Muhammad ibn Ahmad al-Dhahabi (2001), *Siyar A'lam al-Nubala'*, Beirut: Mu'assasah al-Risalah, c. 11, j. 13, h. 276.

³ Abu al-Fadl Muhammad ibn 'Ali ibn Ahmad ibn Tahir al-Maqdisi (1997), *Syurut al-A'immah al-Sittah*, h. 93-94.

Yamani di dalam kitabnya *Tanqih al-Anzar* secara panjang lebar, dan natijahnya beliau berpendapat bahawa harus berpegang dengan penentuan hukum yang dibuat oleh Imam al-Tirmidhi itu. Demikian huraian Syeikh ‘Abd al-Fattah, dengan menambah bahawa Imam al-Tirmidhi sudah disepakati ketokohnya di dalam mengenal hadith-hadith, dan tidak sabit bahawa beliau banyak melakukan kesilapan di dalam *pentashihan* dan *pentahsinan* hadith. Malah Imam al-Bukhari pernah memuji al-Tirmidhi dengan katanya: “Aku memperoleh manfaat daripadamu lebih banyak daripada manfaat yang kamu perolehi daripadaku”.¹

(d) Kehujahan hadith *mursal* menurut Imam Abu Hanifah dan Imam Malik.

Masalah ini berkait dengan metode hukum yang barangkali sukar diterima pakai oleh pengamal mazhab lain selain pengamal mazhab Imam Abu Hanifah dan Imam Malik. Perlu diingat, Syeikh ‘Abd al-Fattah adalah seorang alim bermazhab Hanafi, dan beliau dilihat cenderung dalam mengukuhkan pendapat imam mazhabnya. Beliau mendapati mukadimah kitab *al-Tamhid*² oleh al-Hafiz Ibn ‘Abd al-Barr mengandungi huraian yang cukup baik di dalam menjelaskan masalah ini.³ Maka beliau telah mengasingkannya untuk

¹ *Ibid.*, h. 94-95.

² Risalah ini dicetak di bawah judul ; *Khams Rasa’il fi ‘Ilm Mustalah al-Hadith* yang diselenggarakan oleh anak beliau, Salman Abu Ghuddah pada tahun 2002.

³ al-Hafiz Abu ‘Umar Yusuf ibn ‘Abd Allah ibn Muhammad ibn ‘Abd al-Barr al-Namari al-Qurtubi, yang digelar sebagai ‘Hafiz al-Maghrib’. Beliau dilahirkan pada tahun 368 H dan meninggal dunia pada tahun 463 H di Andalus. Di antara guru-gurunya ialah Abu al-Qasim Khalaf ibn al-Qasim, ‘Abd al-Warith ibn Sufyan, Sa’id ibn Nasr, Abu al-Walid ibn al-Faradi, Abu ‘Umar Ahmad ibn ‘Abd al-Malik al-Isybili dan lain-lainnya. Menurut al-Qadi Abu al-Walid al-Baji: “Tidak ada di Andalus orang yang seumpama Abu ‘Umar ibn ‘Abd al-Barr di dalam bidang hadith”. Antara karya-karyanya ialah *al-Tamhid li ma fi al-Muwatta’ min al-Ma’ani wa al-Masanid, al-Istidhkar li Madhahib ‘Ulama’ al-Amsar fi ma Tadammannah al-Muwatta’ min Ma’ani al-Ra’y wa al-Athar, al-Isti’ab, Jami’ Bayan al-‘Ilm wa Fadlih wa ma Yanbaghi fi Riwayatih wa Hamlih, al-Durar fi Ikhtisar al-Maghazi wa al-Siyar, al-Intiqah’ fi Fada’il al-Thalathah al-A’immah al-Fuqaha’* (juga ditahkik oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah) dan sebagainya. Lihat: Syams al-Din Ahmad ibn Muhammad ibn Abi Bakr ibn Khallikan (1997), *Wafayat al-A’yan wa Anba’ Abna’ al-Zaman*, Beirut: Dar Ihya’ al-Turath al-‘Arabi, j. 3, h. 445-448. Khayr al-Din al-Zirikli (1998), *al-A’lam*, Beirut: Dar al-‘Ilm li al-Malayin, c. 13, j. 8, h. 240. ‘Abd al-

ditahkik dan diterbitkan. Judul penuh kitab Ibn ‘Abd al-Barr tersebut ialah: *al-Tamhid li ma fi al-Muwatta’ min al-Ma’ani wa al-Masanid*. Kitab ini berbeza dengan kitab-kitab syarah *al-Muwatta’* yang lain kerana hadith-hadithnya disusun menurut nama-nama guru Imam Malik yang disusun pula berdasarkan huruf-huruf abjad.

Di dalam mukadimah kitab tersebut, beliau menerangkan tentang kehujahan hadith *mursal* di sisi Imam Malik dan pengaplikasiannya di dalam kitab *al-Muwatta’*. Beliau berpendapat, hadith *mursal* seorang perawi *thiqah* adalah hujah dan boleh beramal dengannya. Demikian juga pendapat Imam Abu Hanifah dan para sahabatnya berhubung pemakaian hadith *mursal*. Inilah juga pendapat dan mazhab yang dipilih oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah.

vi. Isu kitab *Ma La Yasa’ al-Muhaddith Jahluh* oleh Abu Hafs ‘Umar al-Mayyanisyi¹.

Syeikh ‘Abd al-Fattah menyentuh perbincangan tentang risalah ini di dalam kitab *Qafw al-Athar fi Safw ‘Ulum al-Athar* karya Ibn al-Hanbali al-Halabi² dan kitab *Zafar al-Amani fi Syarh Mukhtasar al-Sayyid al-Syarif al-Jurjani* karya ‘Abd al-Hayy al-

Fattah Abu Ghuddah (2002), *Khams Rasa’il fi ‘Ulum al-Hadith*, Beirut: Dar al-Basya’ir al-Islamiyyah, h. 20-38.

¹ al-‘Allamah Syeikh Abu Hafs ‘Umar ibn ‘Abd al-Majid ibn al-Hasan al-Qurasyi al-Mayyanisyi. Al-Zirikli mencatatkan namanya seperti berikut, ‘Umar ibn ‘Abd al-Hamid ibn ‘Umar ibn Husayn. Sumber sejarah didapati tidak mencatatkan tarikh kelahirannya. Beliau telah berpindah ke Mekah daripada negerinya Mayyanisy, yang merupakan salah sebuah kampung di al-Mahdiyyah, Afrika. Beliau adalah *Syaykh al-Haram* di Mekah pada zamannya. Antara karya-karya beliau selain *Ma La Yasa’ al-Muhaddith Jahluh* ialah *Ta’liqat ‘ala al-Firdaws, al-Ikhtiyar fi al-Milah wa al-Akhbar, al-Majalis al-Makkiyyah*, dikatakan beliau memuatkan di dalamnya hadith-hadith batil (*mawdu’*) dan *Rawdah al-Musytah*. Beliau telah meninggal dunia di Mekah pada tahun 581 H atau 583 H. Lihat: Khayr al-Din al-Zirikli (1998), *al-A‘lam*, Beirut: Dar al-‘Ilm li al-Malayin, j. 5, h. 53. ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah (2002), *Khams Rasa’il fi ‘Ilm Mustalah al-Hadith*, Beirut: Dar al-Basya’ir al-Islamiyyah, h. 225-242. Syeikh ‘Abd al-Fattah Abu Ghuddah mengkritik mereka yang menggolongkannya di kalangan ulama hadith kerana realiti karya-karya beliau tidak mencerminkannya begitu. Lihat juga: ‘Abd al-Hayy al-Laknawi (1996), *Zafar al-Amani bi Syarh Mukhtasar al-Sayyid al-Syarif al-Jurjani*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, h. 46.

² Ibn al-Hanbali al-Halabi al-Hanafi (1987), *Qafw al-Athar fi Safw ‘Ulum al-Athar*, Halab: Maktab al-Matbu‘at al-Islamiyyah, c. 2, h. 37-40.

Laknawi.¹ Menurutnya, risalah ini lebih sesuai jika dinamakan *Ma Yasa' al-Muhaddith Jahluh* (sesuatu yang wajar dibiarkan oleh *muhaddith*) kerana isi kandungan risalah ini banyak bertentangan dengan disiplin ilmu hadith yang benar, dan ia menunjukkan kedaifan pengetahuan pengarangnya di dalam bidang hadith. Malah pengarangnya juga memuatkan sejumlah hadith da'if dan mawdu' di dalamnya yang digunakan sebagai hujah. Seperti katanya: "Kalimah *haddathana* (memberitakan kepada kami) dan *akhbarana* (mengkhabarkan kepada kami) adalah sama maksudnya, sebagaimana sabda Nabi s.a.w.: Kalimah *haddathana* dan *akhbarana* adalah sama". Menurut Syeikh 'Abd al-Fattah, hadith ini adalah batil dan tidak ada asalnya sama sekali.²

Kalaulah tidak kerana al-Hafiz Ibn Hajar mencatatkan nama risalah ini di dalam kumpulan karya-karya yang masyhur berhubung ilmu *Mustalah al-Hadith* di dalam mukadimah kitabnya *Syarh Nukhbah al-Fikar*, nescaya risalah ini sudah dilupakan sahaja kerana kelemahan isi kandungannya. Misalnya, beliau menyatakan bahawa syarat al-Bukhari dan Muslim di dalam kitab Sahih mereka ialah hadith yang diriwayatkan daripada Nabi s.a.w. itu mestilah diriwayatkan oleh dua orang sahabat atau lebih dari dua orang, dan diriwayatkan daripada setiap orang sahabat tersebut pula oleh empat orang tabiin, dan diriwayatkan daripada setiap orang tabiin itu pula oleh lebih daripada empat orang perawi. Kenyataan ini jelas membuktikan bahawa beliau tidak pernah sama sekali mendalami kedua-dua kitab tersebut kerana realiti sebenar hadith-hadithnya tidaklah sebegitu.³ Risalah ini ditahkik oleh Syeikh 'Abd al-Fattah bukanlah kerana ianya sebagai sebuah karya penting, tetapi bertujuan supaya kondisi risalah ini tidak terus mengelirukan para pembacanya dan juga para penuntut ilmu. Ia diterbitkan bersama-sama *Muqaddimah al-Tamhid* oleh al-Hafiz Ibn 'Abd al-Barr agar dijadikan iktibar, ukuran dan perbandingan terhadap isi kandungannya⁴.

¹ 'Abd al-Hayy al-Laknawi (1996), *Zafar al-Amani fi Syarh Mukhtasar al-Sayyid al-Syarif al-Jurjani*, Halab: Maktab al-Matbu'at al-Islamiyyah, h. 46-48.

² 'Abd al-Fattah Abu Ghuddah (2002), *Khams Rasa'il fi 'Ilm Mustalah al-Hadith*, Beirut: Dar al-Basya'ir al-Islamiyyah, h. 216.

³ *Ibid.*, h. 216.

⁴ *Ibid.*, h. 215.

PENUTUP:

Perbincangan ini merupakan sebahagian sahaja gambaran bagi kerangka pemikiran tokoh yang dibincangkan, iaitu Syeikh ‘Abd al-Fattah, khususnya dalam disiplin ilmu *‘ulum al-hadith* atau *mustalah al-hadith*, suatu bidang ilmu yang mesti dikuasai oleh mereka yang mahu berkecimpung dalam lapangan hadith secara lebih luas dan mendalam. Kritikan-kritikan yang dilontarkan oleh Syeikh ‘Abd al-Fattah ini merupakan hasil buah pemikiran beliau dalam disiplin berkenaan sesudah menjalankan proses kajian, penelitian dan perbandingan yang memakan masa yang tidak sedikit. Lontaran-lontaran beliau ini harus diberikan perhatian yang wajar bagi memastikan kelangsungan pengajian ilmu *mustalah al-hadith* yang lebih praktis, dan bukan sekadar suatu teoretis yang dipelajari secara statik serta kebal dari sebarang kritikan. Asalkan lontaran-lontaran tersebut bertujuan untuk penambahbaikan dan bukannya untuk meruntuhkan teoretis-teoretis yang sudah disepakati dan dipraktikkan secara mapan oleh seluruh sarjana Islam semenjak dari dahulu. Syeikh ‘Abd al-Fattah adalah antara tokoh yang mampu melihat kekurangan-kekurangan yang perlu diberi penambahbaikan, dan beliau berjaya mengupasnya secara relevan berserta hujah-hujah yang mantap. Walaupun barangkali ianya tidak dapat meraih persetujuan secara ittifaq dari keseluruhan sarjana-sarjana lain.

Wallahu a’lam.